

Доклад от проведено качествено изследване: Нужди и предизвикателства в храненето на деца (0-3г.)

Д-р Савка Савова

Всяка интервенция, която е насочена към подобряване на благосъстоянието на децата в тази ранна възраст, включително и на храненето, е преди всичко насочена към семейството, защото семейството осигурява грижата за детето в този изключително важен и критичен период.

Застъпнически проект

„Добро хранене за добро бъдеще“

Съдържание

Методология на изследването.....	3
1. Избор на респонденти	3
2. Обхват на изследването	4
3. Методи на изследването	6
Ограничения на изследването	6
Какво ни казаха майките във фокус групите?	7
Какво ни споделиха в индивидуалните разговори?.....	13
Какво искат майките? (Компоненти на програмата за подпомагане).....	19
1. Финансово подпомагане.....	19
2. Регулярно хранително и материално подпомагане.....	19
3. Обучение	19
4. Подобряване на достъпа до ранно образование	20

Докладът „Нужди и предизвикателства в храненето на деца (0-3г.)“ е продукт от качествено изследване на потребностите на родителите на деца (0-3) с цел подобряване на храненето на техните деца и осигуряване на по-добри предпоставки за умствено и физическо развитие. Докладът е изготвен от д-р Савка Савова, изследовател във Фондация „Здраве и социално развитие“ – ХЕСЕД и заедно със сдружение „Знание“, Ловеч и сдружение „Бъдеще за децата“, Казанлък представляват застъпническа група по проект „Добро хранене за добро бъдеще“.

Проект „Добро хранене за добро бъдеще“ е част от Проект за подобряване на майчиното и детско здраве сред ромска общност „С грижа от 0 до 3“, който се изпълнява с финансовата подкрепа на Фондация „Тръст за социална алтернатива“, "Отворено общество" и "Портикус".

Подкрепата на Финансираната страна Фондация „Здраве и социално развитие“ - ХЕСЕД е осигурена от Фондация „Тръст за социална алтернатива“. Изявленията и мненията, изразени тук, принадлежат единствено на Финансираната страна Фондация „Здраве и социално развитие“ - ХЕСЕД и не отразяват непременно вижданията на Фондация „Тръст за социална алтернатива“ или нейните партньори.

Изследването е втора стъпка от поредица изследователски дейности, проведени с цел събиране на доказателства и провеждане на основана на доказателства застъпническа кампания в подкрепа на храненето на най-малките деца на семейства, живеещи под прага на бедност и в хранителна несигурност, с фокус върху ромските семейства.

Хипотезите на изследването са изградени върху находките от първата изследователска дейност по проекта – Обзор на наличните изследвания по темата за храненето на децата 0-3 и храненето на децата от уязвимите групи в частност.

В рамките на предходната дейност бяха идентифицирани няколко ключови находки:

- Неправилното захранване е свързано с образователния статус на майката, етническата принадлежност и ниските доходи на домакинството.
- Храненето на децата от ромска общност е еднообразно и често недоимъчно като се използват евтини продукти с ниска енергийна стойност.
- Консумацията на основни хранителни продукти – мляко и млечни продукти, месо и месни продукти, плодове и зеленчуци не отговаря на препоръките за хранене на възрастта, като това е свързано с лишения от материален произход.
- Захранването започва по-рано в сравнение с препоръките на специалистите (СЗО), като се използват неподходящи храни. Захранването отговаря на вътрегруповите норми и практики в общностите.

- Неправилното хранене води до изоставане в растежа и в развитието (физическо и когнитивно) спрямо останалите деца, както и до по-висока заболяемост от пневмония, бронхиолит и заболявания на горните дихателни пътища. При децата от ромски произход анемията е с тежка степен на значение за общественото здраве.

Тези находки недвусмислено показват необходимостта от предприемането на целенасочени мерки за подобряване на храненето на децата (0-3) от уязвимите групи. Всяка интервенция, която е насочена към подобряване на благосъстоянието на децата в тази ранна възраст, включително и на храненето, е преди всичко насочена към семейството, защото семейството осигурява грижата за детето в този изключително важен и критичен период.

Поради тази причина, и предвид разнообразните причини, които влияят върху хранителните практики на семействата:

- 1) финансови – равните на доходи и регулярност, свързани със знанията (захранващи храни и последователност, времеви периоди, вредни и полезни храни и т.н.),
- 2) свързани с достъпа до храни (наличие на магазини в махалите) и достъпа до услуги (материално и хранително подпомагане, детска кухня),
- 3) свързани със степента на доверие на външни източници (лекари, социални работници, здравни медиатори),
- 4) вътреобщностите практики и знания за храненето на децата,

се обърнахме към родителите на децата (0-3), за да чуем техните гласове, за да ни разкажат за предизвикателствата в отглеждането на децата с фокус върху храненето, да ни споделят какви са техните нужди и потребности, за да могат да подобрят храненето на техните деца.

Методология на изследването

1. Избор на респонденти

Предварителното изследване на наличните услуги за подпомагане на децата и семействата, включително хранително подпомагане и подкрепящи услуги, показва че макар и налични на места, тези услуги са неравномерно разпределени - включително достъпа до магазини за храна (прясно месо, плодове и зеленчуци), детска кухня, достъп до детски ясли и градини (където се предлага хранене на децата, отговарящо на стандартите за възрастта). Беше формулирана водеща хипотеза на изследването, че родителите на деца (0-3) в различните общности срещат различни предизвикателства и

имат различни потребности при осигуряването на храна за своите деца в зависимост от характеристиките на населеното място. Въз основа на тази хипотеза бяха планирани изследователски дейности в населени места с различни характеристики: големи изолирани общности, в голям град, ромски махали на малки градове. Допълнително бяха таргетирани и майки, които живеят в малки населени места от селски тип.

За целите на изследването бяха определени няколко основни критерия за избор на респонденти:

1. Насочихме се към майките, тъй като те в най-голяма степен отговарят за храненето на детето – те полагат целодневна грижа за детето, избират и приготвят храната, която то приема, познават неговите предпочитания и навици.
2. Възрастта на детето беше изведена като водещ критерий за покана към майката за участие в изследването. Беше определена възраст на детето на 6м., предвид препоръките за начало на захранването след тази възраст и необходимостта да се чуе гласа на майки, които вече са изправени пред предизвикателството да осигурят разнообразна храна на детето си. Горната граница на възрастта на децата беше определена на 36 м. или 3 години.
3. Допълнителен критерий е и местожителството на семейството – майките отглеждат децата си в ромски квартал или в непосредствена близост. Не са поставяни ограничения по отношение на социален статус, образование на майката, доход на семейството, наличие на други деца.

2. Обхват на изследването

За участие в изследването бяха поканени майки на деца (0-3), живеещи в ромски квартали на София, Луковит, Казанлък и Мъглиж, както и майки от с. Горно Черковище и с. Гозница.

Бяха проведени три фокус групи: в Луковит (7 майки), в кв. Филиповци, София (7 майки), в с. Долно Черковище (4 майки). Общо **18 майки на деца (0-3)** участваха във фокус-групите за изследване на потребностите на родителите за подобряване на храненето на децата.

Табл. 1 Участници във фокус-групи

	Място на провеждане	Възраст на майката	Възраст на детето	Брой деца
1.	Филиповци, София	36	3 г.	2
2	Филиповци, София	35	3 г.	2
3	Филиповци, София	32	1.8г.	3
4	Филиповци, София	34	1.9 г.	3
5	Филиповци, София	31	2.8 г.	3

6	Филиповци, София	29	2г.	3
7	Филиповци, София			
1.	Луковит	23	2г.	3
2	Луковит	19	1 г.	2
3	Луковит	22	2,5 г.	2
4	Луковит	18	1,5 г.	1
5	Луковит	19	2г.	2
6	Луковит	20	2г.	2
7	Луковит	21	1,5г.	3
1.	с. Горно Черковище	28	1,4г.	2
2	с. Горно Черковище	19	2г.	1
3	с. Горно Черковище	24	9 м.	1
4	с. Горно Черковище	27	9м	3

В рамките на изследването бяха проведени 14 индивидуални интервюта. Три майки бяха интервюирани в кв. Факултета, София, пет майки в гр. Мъглиж, 5 в Казанлък и една майка в село Гозница, Ловешко.

Табл. 2 Респонденти индивидуални интервюта

	Кв.	възраст	Обр.	Възраст на детето	Брой деца	Членове на домакинството
1	Факултета	16	6 клас	9м.	1	3
2	Люлин, Сф	36	3 клас	3г.	4	6
3	Факултета	30	средно	3г.	3	3
4	Гозница, Лч	24	средно	2,4 г.	3	5
5	Мъглиж	27	2 клас	8 м	2	6 9с родителите)
6	Мъглиж	30	1 клас	1г	5	7
7	Мъглиж	18г.	8 клас	1г	1	9
8	Мъглиж	38	3 клас	2г.	3	3
9	Мъглиж	33	2 клас	1г	2	4
10	Кармен, Кз	32	4клас	1,5г	5 (13 – 3 изведени)	7
11	РМ, Казанлък	26	основно	1г.	4	6
12	РМ, Казанлък	19	начално	2г.	1	5
13	РМ, Казанлък	18	5 клас	10м.	1	3
14	РМ, Казанлък	15	основно	8 м.	1	7

Две от майките се определят като туркини (макар, че не е задаван въпрос за етническа принадлежност) –една в София и една в с. Горно Черковище.

Най-младата майка, която е участвала в изследването е на 15 г.. Най-възрастната майка на 38 години.

От всички 32 майки, участвали в изследването 15 са съобщили, че имат три или повече деца. Една от майките (32г.) съобщава, че има 13 деца, най-малкото от които на 1,5м.

Повечето майки са нямат завършено образование. Две от майките в Горно Черковище са със средно образование.

3. Методи на изследването

Беше проведено качествено изследване, като бяха използвани на два допълващи се качествени метода за събиране на информация – фокус-групи и дълбочинно интервю.

На участниците във фокус-групите бяха предложени за дискусия седем въпроса, които се отнасят до тяхното субективно усещане за информираност по въпросите на храненето на децата (0-3), източниците на информация, които те ползват по тези теми; познания за програмите, които предлагат подкрепа на родителите, както и по отношение на техните потребности за подобряване на храненето на децата и достъпа до услуги.

Дълбинните интервюта имаха за цел да изведат личния опит на родителите, техните ежедневни практики в храненето на децата, техните разбирания за начина на хранене на децата, храната, която трябва да се предлага, затрудненията и предизвикателствата, които изпитват в храненето на децата си, възможната подкрепа, която могат да получат – достъп до услуги и какво би им помогнало да подобрят храненето на децата си. Последните въпроси от индивидуалния въпросник имат за цел да проучат нагласите на родителите към определени услуги и дали те биха се възползвали от тях.

Ограничения на изследването

Изследването не си поставя за цел да проучи нивото на знания или целесъобразността на практиките за хранене и захранване на децата в общностите. Основната ни цел беше да разберем от първа ръка какви са предизвикателствата пред майките на малки деца в общностите – независимо, че всяка една от организациите има опит и да отразим коректно това, което те споделят като потребности.

В същото време обаче темата за храненето е базисна и определяща за качеството за грижата за децата. Закона за закрила за детето и правилника за неговото прилагане, разглеждат храненето като базисна нужда на детето и социалните работници от ОЗД винаги правят оценка по този компонент за качеството на грижата за децата, полагана от семействата. Това в голяма степен вдига бдителността на родителите какво споделят

по темата, както и тяхната тревожност да не се поставят в ситуация, в която да бъдат оценени като не справящи се с удовлетворяването на основните потребности на децата си. Това силно увеличава социалната желателност на отговорите на част от родителите.

Какво ни казаха майките във фокус групите?

Повечето майки, участвали във фокус-групите заявяват, че са достатъчно информирани по въпросите за правилното хранене на децата. В най-голяма степен това се дължи, че майките, които участват в дискусиите имат по-големи деца, за които са полагали грижа, и вече са извървели този път с тях, както и със свои по-малки братя и сестри.

„Вече има всякакви храни и съм добре информирана. Ние отглеждаме деца още като сме били малки. Аз съм отгледала сестрите си и съм информирана за това как става“ (майка от Луковит).

Субективното усещане за информираност отразява собствената преценка за знания по темата за храненето и не е информативно нивото на знанията нито за достоверността на тези знания.

Майките споделят, че установените в общността правила и практики определят в най-голяма степен тяхното усещане за информираност.

„Знам това, което знаят и другите жени от махалата. Гледаме децата си еднакво. Гледаме винаги да са нахранени. Ядът и вредни неща, но няма как, защото купуваме по-евтини продукти“ (майка от Луковит).

Някои от по-опитните майки споделят, че се чувстват информирани и знаят какво трябва да предлагат на децата си, но въпреки това не спазват препоръките. Знанията за правилното хранене на малките деца е необходимо, но не достатъчно условие за прилагането на препоръките, тъй като много други фактори оказват влияние върху решенията, които майките вземат всеки ден относно количеството и качеството на храната, която предлагат на децата си.

„То и да знаем какво да даваме – не спазваме“ (майка Филиповци).

„Знам как да гледам децата си, защото всички ми помагат, но от началото на годината и мъжът ми е безработен и ги гледаме с по-малко храна отколкото преди...“ (майка от Луковит).

Въпреки това има някои майки, които споделят, че не се чувстват достатъчно информирани и имат нужда от допълнителна информация тъй като препоръките на лекарите при отглеждането на децата преди години се различават от препоръките за

хранене на най-малките им деца. Няколко млади майки, които за пръв път се изправят пред предизвикателствата на храненето – също изказват несигурност по темата.

Не, защото съм сама и съм с първо дете. Мъжът ми е в чужбина и никой не ми помага (майка от Луковит).

„Времената се менят и храната на децата също. Моето дете ядеше всичко, само рибата не си ядеше. Ма с първото дете едно ми казваха, сега друго ми приказва доктора“ (майка от Филиповци).

„Децата си ги хранех в кухнята, но той обича шоколад. Не знам колко шоколад да им давам. Например мъхести плодове - да давам ли, да не давам ли, кога да давам.“ (майка от Филиповци).

Най-честият източник на информацията относно храненето на децата за майките, независимо къде живеят, са по-опитните жени в общността. Повечето майки споделят, че се доверяват на съветите свекървите си и собствените си майки, сестри, както и на съседките.

„От комшиите. Те са най-близо, моята комшийка има 3 деца, нея питам. Майка ми е далеко, сестра ми, ама и тех...“ (майка от Филиповци).

„Събираме се с жените и готвим. Всички носим каквото имаме. Събираме си информация една от друга. Не ходим на доктор и никой не ни дава повече информация (майка от Луковит).

„Ми от махалата- като питаш повече хора, по- добре, повече неща научаваш, повече...“ (майка от Филиповци).

„Майка ми, свекървата питам“ (майка от с. Долно Черковище).

Това, че информацията се разпространява през неформалните канали на комуникация в общността съдържа както негативни така и много оптимистични индикации. Негативните са свързани с това, че с висока вероятност в общността се възпроизвеждат погрешни схващания и практики свързани с храненето и отглеждането на децата. Позитивните са свързани с това, че при наличие на майки, които са носители на достоверна информация по тези въпроси, те биха се превърнали в двигател на позитивна промяна в общността.

Друг важен аспект на тази находка е важната роля на възрастните жени в общностите, които се ползват с най-висока степен на доверие сред майките и имат водеща роля при определяне на хранителните практики и тяхното възпроизвеждане при новите

поколения майки. Тази изключително важна роля на по-опитните жени би трябвало да бъде взета под внимание и зачетена от специалистите, които целят промяна в общностите, като привлекат тези жени за съюзници в името на по-доброто здраве и развитие на децата. Това означава, че по-възрастните жени, също трябва да се превърнат в обект на интервенцията, наравно в майките.

Друг източник на информация, който майките и от трите общности посочват са личните лекари на децата.

„От докторите, ама те много бързо казват всичко и аз не мога да помня, какво говорят“ (майка от Филиповци).

Някои майки споделят, че не могат да запомнят информацията, която получават от личните лекари. Някои споделят и че не разбират всичко, което им се казва. Макар и в това изследване майките да не споделят, че лекарите не им обръщат достатъчно внимание и не им обясняват колкото на другите майки (дискриминативно отношение), има достатъчно основание да смятаме, че част от майките не получават достатъчно информация по отношение на храненето от личните лекари и е необходимо те да се референтна точка относно здравословното хранене в ранна възраст по време на редовните им контакти със семейството за наблюдение върху здравето и развитието на децата¹.

Освен лекарите, социалните работници също са посочени като източник на информация относно храненето на децата. Майките от Луковит посочват и учителките в детската градина. Две от майките от с. Долно Черковище посочват, че по собствена инициатива търсят информация и четат специализирана литература.

В дискусиата относно, това от което майките имат нужда, за да хранят децата си по – добре, се очертаха три основни групи потребности:

1. Най- често майките споделят за нуждата от пари/финанси/ средства. Те споделят, че по принцип имат затруднения в изхранването на децата, но особено тежко им се е отразила кризата около Ковид 19 и това, че мъжете са останали без работа.

„Заради пандемията мъжете не работят, като ми донесе вечерта 40 лв., къде да ходя да купувам по супермаркетите, да готвя. Тука, в квартала, каквото има –ядем, хляб, пастет, кренвирши...давам... Като имам какво да им дадем – спокойна съм“ (майка от Филиповци).

¹ https://nrcpsystem.government.bg/DocumentsNGO/RECI_Bulgaria-report_ENG-f.pdf

„Имам нужда от подходящи бебешки храни, защото магазинът в квартала невинаги има такива, а другите магазини са много далеч. Не винаги има пюрета и мляко. Мъжът ми е в чужбина и не мога да ходя сама. Парите, които ми изпраща са достатъчни, но ако имаме още едно дете, няма да стигнат и ще трябва да започна да ги храня с други храни, които са по-евтини“ (майка от Луковит).

Изолираността на махалите също оказва влияние върху избора на храни. От споделянето става ясно, че чест избор на майките са лютеница полуфабрикати, кренвирши и салам, храна която е основна за семейството и освен това е достъпна в местния хранителен магазин. Повечето от майките във Филиповци споделят, че децата от много малка възраст са на обща храна и се хранят с храната, приготвяна за останалата част от семейството. Майките от по-малките населени места Луковит и Горно Черковище споделят, че приготвят храна за децата и предпочитат домашно приготвена храна.

Ограниченият финансов ресурс на семействата ги поставят в ситуация да приоритизират разходите си, като те отдават по-голямо значение на други разходи за сметка на храната.

„Ако имаш 20 лв. ще ги дадеш за памперси, и не стигат за храна“ (майка от Филиповци).

Липсата на средства се отразява както на количеството, така и на качеството на предлаганата храна. Майките споделят, че купуват по-евтина храна, въпреки че са наясно, че тази храна е с по-ниско качество.

2. Майките посочват, че имат нужда от подпомагане с основни храни и специализирани детски храни. Това особено ясно се чува в споделянето на майките от Луковит, където няма детска кухня и те трябва сами да осигуряват разнообразна и питателна храна за децата си.

„Имам нужда по-различна храна, защото храня бебето с едни и същи неща (каша, лютеница). Имам нужда от подкрепа за бебешка храна, или от финансови помощи за да си купя такава“ (майка от Луковит).

Имаме нужда от ваучери за храна. Едно време давахме от социалните ваучери. Сега не сме с ваучери. Получихме хубава и полезна храна от общината заради пандемията с вируса. Имаме нужда от повече такива

помощи, защото така е по-лесно и храната е по-полезна от тази, която ние готвим (майка от Луковит).

„Имаме нужда от повече средства, защото хубавата храна е по-скъпа. Полезно е, ако има повече помощи, както имаше заради ковид“(майка от Луковит).

3. Третата група предизвикателства, които оказват влияние върху начина на хранене на децата, са свързани с условията на живот в махалите. Те също са свързани с материални лишения и ограничения, протичащи от ситуацията на бедност, в която живеят голяма част от семействата. Част от майките споделят за липсата за условия за готвене в домовете си поради липса на ток, кухненски уреди като печка и хладилник:

„Ми то тук. Ние тука нямаме ток. На газ готвя, нямам печка. От много неща ги лишаваме... от десерти. Ядеме каквото имаме. Ток вземам от съседката. Тя има печка. Прави баници, сладкиши ... някой път ѝ се примоля – на Д... му замириса – дай едно парче кекс, момче е, да не му стане нещо... и тя ми е приятелка, дава... Ама аз не мога, нямам възможност“ (майка от Филиповци).

„Аз нямам хладилник, печка, как да готвя. Гледам такива неща, да не се развалят. Всички ядем едно...“ (майка от Филиповци).

„Аз нямам пасатор. Картоф, морков мачкам с вилицата. Месото първо му го дъвча- после му го давам“ (майка от Филиповци).

По отношение на програмите, които подпомагат храненето на децата , майките отчитат:

1. Помощи за ковид от общината в Луковит;
2. Общинска програма за хранително подпомагане в Луковит

„Има програма от социалните. Всяка сряда ходим да взимаме храна от центъра в махалата (център за социално подпомагане). Но храната не стига и трябва да има поне 2 дена в седмицата“ (майка от Луковит).

„Родих преди една година и още не съм чула за такива програми. Има програми за храна за възрастни. За бебета не съм чула да има „ (майка от Луковит).

3. Програмата за обучение на майки на ХЕСЕД във Филиповци:

„Ами тука да учим за децата, за храната. Полезно е да учим, да знаем. За научих да не давам кисело мляко, като спирам кърмата“.

4. Програмата за хранително подпомагане на ХЕСЕД съвместно с БХБ

„И храната, дете я давате“ (майка от Филиповци).

„Каквото дадете- всичко е полезно. Всичко се изяжда. Нищо не остава“
(майка от Филиповци).

По отношение на програмите за подобряване на храненето на децата се очертават три компонента, които майките посочват като необходими:

1. Обучение по въпросите на храненето.

„Мен няма кой да ме научи с какво да храня детето. Трябва някой да научи такива като мен, които сме сами, а не да ходя и да питам жените. Отделно си трябва и повече финанси, защото всичко е скъпо, или поне да ни раздават храна за малки деца“ (майка от Луковит).

„Трябва да има повече информация, някой да ни обясни кое, как трябва да се прави като храним децата. Трябва да ни осигуряват и пресни продукти“
(майка от Луковит).

„Ами да учим да знаем, какво да даваме- какво не“ (майка от Филиповци).

2. Редовно материално подпомагане с храни и продукти.

Майките споделят, че разчитат на хранително подпомагане, което достига до тях по различни канали. Макар и благодарни за помощта, която получават те отбелязват, че липсата на регулярност на даренията увеличава хранителната несигурност на семействата.

„Трябва да включва по- редовно подпомагане. Храним децата с плодове и зеленчуци веднъж в седмицата“ (майка от Луковит).

„Трябва програма, която да дава повече храна докато децата са малки. Като пораснат е по-лесно, защото тогава ще мога да работя и аз. Сега не мога и трябва да ги гледам“ (майка от Луковит).

Част от майките отбелязват необходимостта от таргетирано подпомагане с храни за малки деца, поради това, че тези храни са скъпи.

„Да включва повече храна за малките деца и бебетата. Повече мляко, защото е скъпо. Има си храна само за бебето. Ние я заместваме с друга храна, която може и да не е много полезна“. (майка от Луковит)

Повече продукти като пюрета и други такива. (майка от Филиповци).

„Храни да ни дават, да ги храним децата. Че детето трябва да яде всеки ден, храната не стига. Днес давате- име, утре свършва и от къде да давам? (майка от Филиповци).“

Едната от многодетните майки във Филиповци сподели, че е важно хранителното подпомагане да е насочено към цялото семейство, защото храната се споделя от всички деца.

„Ама ти не може на едното да дадеш, пък на другото да не дадеш. Трябва за всичките деца да има, как да кажеш – това за С... ми го дадох, за тебе няма да има“.

3. Подпомагане с ваучери за храна/ купони

Освен финансова помощ или материално подпомагане, майките смятат, че биха имали полза и от ваучери/ купони за храна. Ваучерите трябва да бъдат специални за детски храни и продукти (непълнолетните майки получават месечната помощ по чл.9, от ЗСО във вид на ваучери за бебешки стоки), това предложение не е алтернатива на финансовото подпомагане, а допълнителна мярка към него.

„Трудно е с толкова деца и без помощ става още по-трудно. Мъжът ми сега работи, но преди не работеше и беше много трудно. За това такъв ваучер ще помогне да храня детето с хубава храна“ (майка от Филиповци).

Какво ни споделиха в индивидуалните разговори?

Подобно на майките, участвали във фокус-групите, майките, с които разговаряхме индивидуално потвърждават, че се чувстват достатъчно информирани за храненето на децата, като използват и прилагат предимно информацията, която получават от опитните жени в общностите, в които живеят. Осем от четирнадесетте интервюирани майки, заявяват, че се чувстват информирани и уверени по отношение на храненето на своите деца. Това води до възпроизвеждане на грешни практики и вярвания по отношение на храненето, с което се поддържат живи факторите, които оказват негативно влияние върху здравословния статус на децата, отглеждани в общността.

Майките, които имат по-големи деца са по-уверени. Повечето от майките споделят, че полагат усилия да предлагат хубава храна на децата си. В същото време обаче от техните отговори става ясно проличава, че това, което те смятат за хубава храна, не винаги отговаря на препоръките за здравословно хранене на децата.

М3: „Не съм ного запозната. Гледам най-хубавото да ѝ давам. Сутрин-филийки. На обяд – супа. Плодове. Но обича шоколади, бонбони, вафли. Давам и една вафла на ден, един шоколад... айде половин... газирано ѝ давам, колкото иска...“ (майка на 3г. дете, кв. Факултета, София).

Отговорът на тази майка е информативен, че дори семейства, които имат възможност да избират храната, която предлагат на децата си, и не правят изборите на храна само въз основа на ограничения дневен бюджет, не се съобразяват с препоръките за здравословно хранене.

Една от майките от Факултета споделя, че има големи затруднения с изхранването на децата си. Тя споделя, че живеят барака, без ток и течаща вода. Едно от по-големите ѝ деца има умствено изоставяне, а съпругът ѝ страда от психично заболяване. Майката полага грижа за децата си, но наистина живее в голяма оскъдица.

М2: „4 пъти яде. Няколко залъка хляб ѝ давам и готово. Ако няма манджа – плаче. Малкото яде 2-3 залки хляб и айде – стига толкова...Пари няма Ама то от това срам няма. Обикаляме с моя и на кофите, ходиме. Изкарваме някой лев, купуваме да ядем. Днес ще им правим яйца с кренвирш и онова дългото-прас и вълшебен вкус- харесват го, ядат. Вчера – боб, ядох. Обичат. От тука ми дават. Вземам, готвя имаме барака, там ток нямаме – крадеме (ток), на дърва готвя, като имам – правя. Давам. “ майка на 3г. дете, кв. Факултета, София).

Същата майка разказва и за последиците от неправилното хранене на едно от по-големите ѝ деца, което е довело до анемия.

М2: „да, аз давам едно като кръв ми даде докторката. Да ѝ се затвори тука (сочи горе върха на черепа). Давам, нещо каза за анемията. Мляко не давам. Колко съм патила! Баща ми мляко със стеговете купува, анемия на голямата намериха, доктори ходих- казаха мляко да не давам! Не искам мляко, не купувам, не давам!“

Този разказ е информативен и липса на познания на майката на правилното захранване на детето, но и за това, че неинформираното прилагане на „научени уроци от отглеждането на по-големите деца“ върху по-малките води до допускане на нови грешки по отношение на храненето и лишаване на малкото дете от основни хранителни продукти, важен източник на мазнини и протеини. Това означава, че съществен елемент от програмата за подпомагане на храненето на децата (0-3) следва да предвижда обучение на майките. Предвид ниското образование на повечето от жените и липсата на установени навици за учене и разбиране – обученията трябва да са на достъпен и разбираем език, да предлагат прости и лесни за спазване алгоритми (стъпки), които да водят до директна поведенческа промяна. Обучителните програми

следва да обхващат както млади майки (с първо дете), така и по-опитни майки, които вече имат опит и схващания в тази област, формирани чрез него.

Подобно на майките, от фокус-групите повечето от майките в индивидуалните интервюта споделят, че хранят децата си с обща храна – като я намачкват с вилица, така, че детето да не я дъвче. Част от майките ползват и детска кухня. Едната майка споделя, че разпределя храната от детската кухня за всичките си деца:

M2: „Ами саламче, пилешко (крилца), пушени кокали с картофи им правя. Рибата не искам. Плюе я. На мен кърмата ми веднага спре. С хумана беше до 8 месеца. Тя с хумана ми расна. След това попарка, не знам какво... Тука ми казаха пица да не давам. Да давам супичка (ама не Maggi в чашки). От тука кухня ѝ вземах. Ядеше всичко, само рибата не искаше. И големите ядоха супата, че не искаше. И нишестетата не искаше, сладкото не го харесваше- големите ядяха (майка на 3г. дете, кв. Факултета, София).

Това споделяне потвърждава наши предишни наблюдения, че в семейства, където има недостиг на храна- порцион, който е изчислен за едно хранене на дете (10м.-3) се разпределя за няколко хранената на детето или храната се разпределя между няколко деца. Детската кухня като достъпно решение за разнообразно и подходящо хранене на малки деца когато не се използва в зависимост от препоръките, се превръща в източник на недоимъчно хранене за децата. Това означава, че майките следва да бъдат обучени как да използват тази правилно услуга, за да осигурят необходимите хранителни вещества за правилното физическо и когнитивно развитие на децата.

Освен това разпределянето на храната от детската кухня между всички деца в семейството, показва, че програма за хранително подпомагане на деца (0-3), насочена **само** към малкото дете, би била неефективна и безсмислена, без да се имат предвид потребностите на цялото семейство. За тази цел е необходимо да се извърши оценка на потребностите и да се предложи съответно на оценката решение.

Същата майка смята, че ако детето ѝ тръгне на 3г. на детска градина, това би решило част от проблема с храненето.

M2: „Каквото давате- ще помага, ако е често – по-добре. Много деца, пари няма. Нали знаеш как е майката – гладна ще стои- за децата да има. Малко бащите не са така... ама се опитвам праим, давам...С моя по кофите ходим, на това срам няма Сега малката на детска ще идва при вас, ще има да яде, спокойна съм....“

Подобряването на достъпа до ранно образование, освен безспорните ползи за когнитивното и социално развитие на децата, има и добавена стойност – подобряване на достъпа до подходяща за възрастта храна.

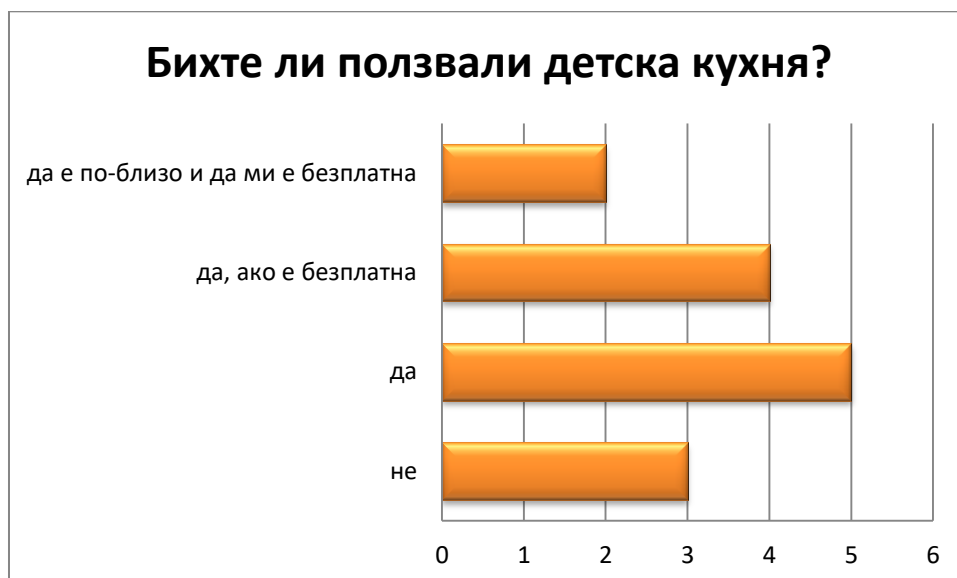
Подобно на майките от фокус-групите майките, участвали в индивидуални интервюта , споделят, че е важно хранителното подпомагане да е регулярно.

М2: „Ами храни. Каквото дадете – все е от полза. Ето дадох ботуши. Ботуши има цела зима. Храната свършва- 3-4 деца, с четири деца и свършва. Оливия, много стана скъпа, боб, леща, ориз, такива неща, консерви. От полза е. Тука дадох козунак, яйца, благодарни сме....Като има дарение, повече дават“.

Повечето споделят, че биха се възползвали от детска кухня, ако детето харесва храната и я яде. Друго условие което поставят майките е кухнята да е на достъпна цена или безплатна. Някои от майките от Казанлък отбелязват, че биха се възползвали от тази услуга, ако е близо до дома им и ако е безплатна.

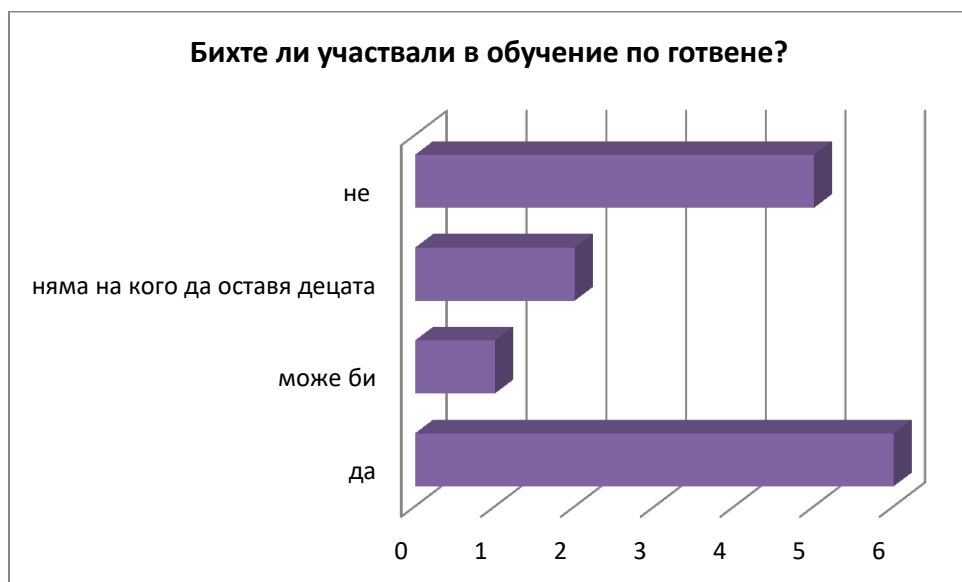
Като цяло майките биха посещавали обучения по хранене на децата. Някои посочват, че няма на кого оставят децата си, за ходят на обучение, но биха посещавали, ако може да бъдат заедно с децата си. По-малко са майките, които биха се възползвали от обучение по готвене.

Повечето от майките биха се посещавали обучение по хранене. Някои посочват, че няма на кого да оставят децата си и биха ходили на обучение само, ако може децата да са с тях. Четири от майките посочват, че няма смисъл да посещават такова обучение защото нямат намерение да имат повече деца.

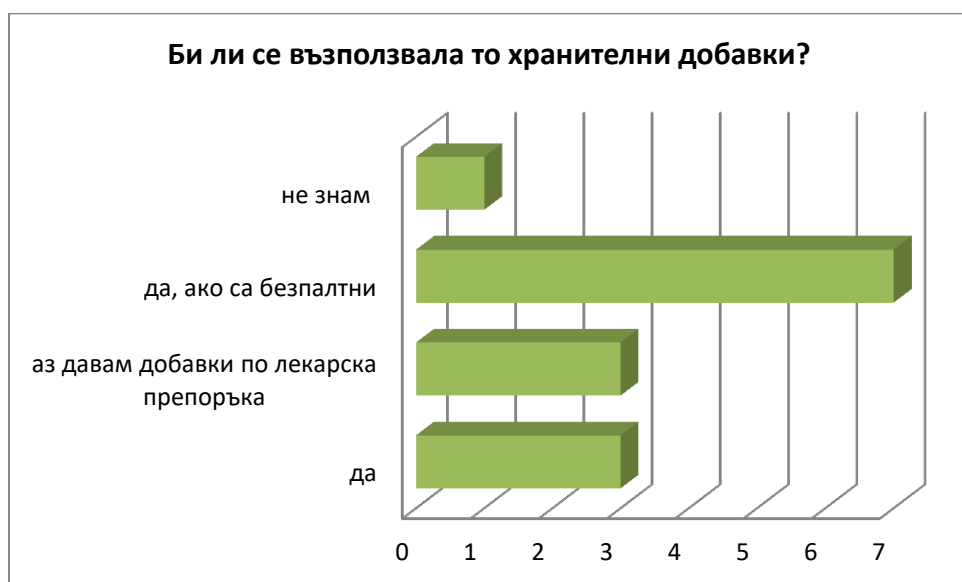

Повечето от интервюираните майки биха ползвали детска кухня (11). Шест от тях обаче поставят условие, тя да е безплатна, а две желаят освен да е безплатна, да е близо до дома им.

Половината от майките биха участвали в обучение по готвене. Една не е убедена, две заявяват, че няма на кого да оставят децата, а 5 заявяват, че нямат интерес да се включат в такава обучителна дейност.

Повечето майки биха се възползвали от хранителни добавки (10), като седем от тях биха давали добавки на децата си, ако са безплатни. Една майка не знае дали би се възползвала от такава подкрепа, а три споделят че дават различни капки на децата си по лекарска препоръка.

Ваучърите за детски стоки и храна се възприемат изключително положително от майките. Като цяло всека една от майките има или личен опит или познава майка, която ползва подпомагане във вид на ваучъри. Като цяло обаче повечето майки смятат, че тази помощ не е достатъчна. Освен това използването на ваучъри за хранително

подпомагане следва да бъде прилагано много внимателно, защото в хранителните магазини и хипермаркерите се закупуват предимно готови храни и бебешки пелени и хигиенни материали.

Непълнолетна майка от Факултета разказа за опита си с ваучъри за детски стоки, които получава:

M1: „Да аз вземам ваучъри за храна от Възраждане, Социално подпомагане. На всеки 20 –ти вземаме, 240 лв. само за храни, за бебето. Само в Била ги вземат. Ако нямат бебешки неща – чакаме. Купувам ѝ неща – памперси, кърпички, каши, пюрета, тагги-супички, давам. ... Ама други неща не може да вземаш – месо, сирене, мляко – не може да вземаш, не дават, само бебешки неща...Ами казаха, че съм малка затова не ми дават парите и ваучъри вземам... Ами храня я. Пасатор нямам вземам от комшийката. Тя ми е приятелка. Вземам правя, връщам – храня я... (майка на 16г. Факултета, София)

Темата за ваучърите за детски храни и стоки е засегната и от майките в Казанлък и Мъглиж. Като цяло системата за подпомагане с ваучъри се оценява като полезна от майките. Някои от тях не са наясно какви са критериите за получаване на ваучъри и смятат, че са ощетенени в сравнение с други.

M7: „Да като родих непълнолетна и получавах купони и купувах повече неща на детето сега получавам сами детски помощи“ (майка18г, Мъглиж).

M9: да, има по-млади момичета и получават като вземат мляко, пюрета, каши.

M10. Да дъщерята получава и взема пюрета и каши с тях

M6: да, мои познати получават и вземат пюрета, каши и др., но аз не вземам.

Освен, че ваучери се полагат само в случай на непълнолетна майка до навършване на годинка на детето, те не дават възможност за закупуване на разнообразна и прясна храна – месо, мляко и пресни плодове и зеленчуци, които липсват от трапезата на ромските семейства (видно от проучването ИНДИКАТОРИ ЗА БЕДНОСТ И СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ ПРЕЗ 2019/2020).

Какво искат майките?

(Компоненти на програмата за подпомагане)

1. Финансово подпомагане

Повечето майки споделят, че семействата – особено многодетните, изпитват затруднения в осигуряването на храна за децата. Те посочват, че финансово подпомагане би помогнало за подобряване на храненето на най-малките.

Подпомагането във вид на ваучери, също е оценено положително. Те се възприемат като добавка към финансовото подпомагане, а не като негова алтернатива.

2. Регулярно хранително и материално подпомагане

Майките биха се възползвали от детска кухня, като някои поставят определени условия – да е безплатна и да им е удобна за получаване (в близост до дома).

Майките смятат, че подпомагане във вид на храни е много необходимо и следва е:

1. регулярно – да се получава редовно, а не на кампаниен принцип
2. да е насочено не само към най-малко дете, а към цялото семейство.

Майките са положително настроени и към хранително суплементиране във вид на помощи.

3. Обучение

Макар да смятат, че са достатъчно информирани по въпросите на храненето на децата си повечето майки смятат, че би било полезно да получат повече информация по тази тема. Предвид ниското образование на повечето от жените и липсата на установени навици за учене и разбиране – обученията трябва да са на достъпен и разбираем език, да предлагат прости и лесни за спазване алгоритми (стъпки), които да водят до директна поведенческа промяна. Обучителните програми следва да обхващат както млади майки (с първо дете), така и по-опитни майки, които вече имат опит и схващания в тази област, формирани чрез него.

Обученията следва да дават информация за полезни вредни храни, риск от алергии, употреба на сладки пакетирани храни и т.н.

Изключително важната роля на по-опитните жени в общностите би трябвало да бъде взета под внимание и те също да се превърнат в обект на интервенцията, наравно в майките.

Предвид възрастта на децата и очакванията майката сама да полага грижа малкото си дете – майките трябва да присъстват на обученията заедно с малките.

4. Подобряване на достъпа до ранно образование

Макар и засегната само от една майка, темата излезе в рамките на изследването. Подобряването на достъпа до ранно образование, освен безспорните ползи за когнитивното и социално развитие на децата, има и добавена стойност – подобряване на достъпа до подходяща за възрастта храна.